

Sisällys

Esipuhe.....	6
Yleisohjeita.....	8
1 Toimeliasta.....	11
Tehtäviä, jotka kuljettavat muistipalatsista battle-kamppailuihin	
2 Laadi, pelaa ja opi.....	27
Lautapelailua ja käsitteiden tapailua eri tavoin	
3 Viisautta visailuohjelmista.....	41
Didaktisia lainoja median maailmasta	
4 Puhumalla oppii, kertomalla kertautuu.....	51
Keskustelua aktivoivia tehtäviä	
5 Tekstiin tarttumalla tieto tarkentuu.....	59
Kerro ja kirjoita, tiivistä ja tarkenna	
6 Vääntöä perustehtäviin ja välivirkistäjiä.....	73
Klassista tekemistä ja työn rytmittäjiä	
7 Toimivia tiimitöitä.....	81
Paripiirit ja parhaat menetelmät yhdessä työskentelyyn	
8 Taiteilua ja taittelua.....	91
Luonnostelmista lavastettuihin opetuskuviin	
9 Kestosuositukset digitaalisista sovelluksista.....	107
Näppärästi näppäiltävät ja aidosti toimivat digisovellukset	
Liitteet.....	117

Esipuhe

Tämän kirjan työnimi oli pitkään Aina-kin 101 ammattilaista – opetusmenetelmiä eri oppiaineisiin. Tyttäreni näki pienenä unta, jossa nelivuotiaan sanastolla ”ammattilaiset” eli Disneyn dalmatialaiset hyppelivät hänen luokseen. Aikanaan vastavalmistuneena opettajana olisin kaivannut itsekkin sitä, että ammattilaiset olisivat hypähdelleet luokseni ja paljastaneet toimivimpia opetusmenetelmiään.

Tuntisuunnitelmia tehdessäni ja kalvotussien kanssa tuskaillessani minua eivät lohduttaneet teoreettiset mallit siitä, miten opettaminen on oppijan, opettajan ja ympäristön vuorovaikutusta. Enemminkin olisin kaivannut yhtä konkreettisia neuvoja kuin opiskelijat antoivat. Ensimmäinen palaute opiskelijoilta oli: ”Mitä nää meinaat tehä niillä rahoilla, joita nää tästä saat? Osta ainakin muun värisiä kalvotusseja kuin vihreitä.” Totta, ei se vihreä näkynyt hyvin. Tarvitsin käytännöllisiä ideoita käytännöllisiin ongelmiin. Miten opettaa, kun oppikirjan tekstiä on kilometrikaupalla ja oppija kykeneekin vain sadan metrin kävelyyn? Entä jos yksi opiskelun ultramaratoonari on jo maalissa ja muut ovat vasta väkertäneet vinoon posterinsa otsikon? Tähän kaihoon ja helpottamaan olevien ja tulevien kollegoiden työntekoa olen

koonnut valikoiman erilaisia työtapoja. Osa kirjan ideoista on itse luomiani, osa muunnelmia matkan varrella mukaan tarttuneista menetelmistä. Kalvotussit ovat sittemmin vaihtuneet käteviin gifeillä komistettuihin esityksiin. Työkalupakkia tekeekin mieli vähän väliä päivittää, ja ilahtuu aina kun löytää uusia tulokulmia opiskeltavaan asiaan.

Opettajuuteni alkoi ammattioppilaitoksesta. Sen jälkeen siirryin yläkoulun laaja-alaisen klinikkamuotoisen erityisopettajan, yläkoulun tuntiopettajan ja yläkoulun ruotsin opettajan tehtävistä – olen epäpätevä mutten näytä sitä, kaikui mielessäni, ja herkesin välillä puhumaan oudolla skånelaisella aksentilla – alakoulun sijaisuuksien kautta lukion virkaan opettamaan psykologiaa, filosofiaa ja uskontoa. Jokaiselta luokka-asteelta on tarttunut tarvikelaatikkoon sekä toimivia että epäonnistumaan tuomittuja kokeiluja. Nolottaa vieläkin, miten ammattikoulussa logistiikkaa opiskelevat kävelivät ensin kyykyssä piirissä ja sitten kohottiin jo kurkottelemaan varpaillaan. Mitähän itsetunnon kasvua siinä konkretisoin? He kuitenkin opettivat mahtavia vitsejä, joten enemmän sain kuin annoin. Omaan opetusfilosofiaani on aina kuulunut yrittää sietää sitä tosiasiaa, että opetus on jatkuvaa epäonnistumista. Lause on oman

koulutukseni didaktiikan kurssin hyödyllisin osviitta.

Usein voi tuntua siltä, että tietoa on tullut kauhakuormaajalla kipattua luokkatilaan, mutta epäilyttää, kuinka paljon siitä aidosti tarttuu oppijoiden mieleen. Voi muistaa vuosienkin jälkeen, miten historianopettajalla oli kauniit korut tai miten biologian opettaja katsoi ikkunasta ulos ja puhui yksinäisistä kaipaavista joutsenista. Samalla ovat unohtuneet talvisotaan johtaneet syyt ja banaanikärpästen ilottelut risteytymisen parissa. Kaiken kaikkiaan toivottavasti jäljelle on jäänyt kuitenkin ilo opiskella.

Olipa opetus flipattua tai klipattua, tarkoituksena on, että joku jossain hetkessä saa aivonsa käynnistymään ja toimimaan. Kaikki oppitunnit eivät ole tehokkaita opiskeltavaan ainekseen ohjaajia. Silti opetussuunnitelman mukaisesti yhteistyötaidot tai aktiivinen osallisuus yhteiselämään saattavat todellistua, vaikka oppijalle jäisi oppitunnista mieleen vain, että se yksi sana, jonka hirsipuussa ratkaisi, oli subsidiariteettiperiaate.

Oppimisessa monelle on tuttua, että hajautettu harjoittelu tuottaa parhaita tuloksia. On otettava pari kolme askelta eteenpäin, palattava pari loikkaa taaksepäin ja taas jatkettava matkaa. On jakettava muistuttaa, kysyä ja ihmetellä yhdessä. Välillä on hyvä antaa oppijoille aikaa ja vapautta, välillä vauhtia ja tiivistä tunnelmaa. Oppijakeskeisyys ja opettajajohtoisuus voivat toimia vuoroin ja lomittain. On muistettava säännöllisesti kysyä myös, millaiset työtävät itse kutakin ryhmää tai yksilöä eniten motivoivat tai mitä oppijat toivovat oppimisen matkaltaan.

Ylioppilaskirjoituksiin valmistautuvia muistutan usein siitä, että muistin koukuina ja syötteinä voivat olla hetket, mitä ja missä on milloinkin koettu ja tehty. Ympäristö, oppimisen ohjaaja ja toiset oppijat ovat myös muis-

tivihjeitä ja samalla oppimistuulen tuojia. Kun asiat ovat omaa ajattelua tai tunteita liikuttavia, kun niille annetaan aikaa ja kun niitä piirretään, puhutaan, luetaan, muovaillaan tai näytellään, niistä jää muistin selkosille määntöjä, joilla suunnistaa.

Opetus saa olla myös puuduttavaa ja selaista, että keskittyminen herpaantuu. Siitä huolimatta voi sitkeästi jatkaa. Opetus ei ole silkkaa sirkustelua, mutta opetuksessa voi käyttää juuri sellaista tapaa käsitellä opiskeltavaa ainesta kuin on itselle luontaista ja sellaisia menetelmiä, joiden on todennut toimivan. Saa olla hattaraa ja popcornin tuoksua – kunhan et unohda abeille tarjottavia mikropopcornejä opettajanhuoneen mikroon valvomatta, tai muuten savua ja outoa tuoksua riittää koko päiväksi kolmeen kerrokseen. Yhtä lailla voi pysyä myös sirkustirehtöörinä, jolle riittää yksi valokeila.

Koulut ovat kohtaamisen kenttiä, joille on tarjolla monenlaista toimintaa. Virtuoosimaisesti musiikinopettaja Martti Kuntsi sanoitti aikanaan kielioppilaulut, joiden tahtiin Kitilässä opittiin laulaen abessiivit ja ablatiivit. Kaikista ei ole sanoittajiksi ja laulujen laulattajiksi, mutta mikä ilo onkaan löytää oma tapansa tehdä opetustyötä ja myös kehittää sitä koko uransa ajan. Oppijoillekin on kasvattavaa kohdata erilaisia ihmisiä ja työn tekemisen tapoja.

Aamun kaksoistunti voi olla retuperällä niin kokeneella kuin edellisillan tuskaillella aloittelevalla opettajalla. Toivon, että tätä opasta selaamalla löytää jotain, mikä pelastaa tai virkistää ja minkä varassa selviää taas seuraavaan luovaan koitokseen. Tämän kirjan sivuilla luoksesi tarjoutuu hyppelemään ainakin 101 ammattimaista ideaa.

Yleisohjeita

Opetusideat on ryhmitelty teemoittain. Harvoin kuitenkaan selviää vain puhumalla, vain kirjoittamalla tai vain toimimalla, vaan teemat ovat käsikynkässä keskenään.

Opetusideat on järjestetty siten, että kunkin luvun alussa on vähemmän aikaa vaativat ideat ja tehtävään tarvittava aika pitenee, mitä pidemmälle kussakin luvussa edetään. Jokainen oppijaryhmä on kuitenkin erilainen työn etenemisen tahmeudeltaan tai sukkeluudeltaan, ja toki aihe, ikätaso ja ryhmäkokokin vaikuttavat toteutuksen keston. Tarkkoja minuuttimääriä on siksi haastavaa antaa.

Wittgensteinin sanoin ”se, joka elää nykyhetkessä, elää ikuisesti”. Lukion turboahdetuissa moduuleissa viipyilevyys voi tuntua vaaralliselta, mutta joskus on niinkin uskallettava tehdä. Huikeita tuloksia sai aikaan sekin kollega, joka kertoi itse olevansa keskiajalla läpi kurssin, vaikka oppijat saattoivatkin edetä jo uudelle ajalle. Usein käy niin, että ensimmäisellä kokeilukerralla menetelmä voi sakata, mutta myöhemmin osaa jo väistää paremmin sudenkuopat.

Oma työni lukion opettajana kuultaa väistämättä läpi ideoissa. Silti suurin osa tehtävistä mukautuu eri-ikäisille asiasisältöä muuttamalla. Kun lukiolaiset ovat artikkeli-

asiantuntijoita, voi alakoulun alimmalla luokalla olla a-kirjaimen asiantuntijoita.

Useissa tehtävissä viitataan kysymys-vastauskortteihin. Vuosien varrella omista oppiaineista karttuu varmasti monelle opettajalle ydinsisältö tai -sanasto. Nämä keskeisimmät termit kannattaa laminoida lapuille uusintakäyttöä varten tai säästää edellisen oppijaryhmän tuottamat. Toki on arvonsa silläkin, että oppijaryhmä saa itse tuottaa omat kysymys-vastauskorttinsa kukin vuorollaan, mutta kertaushetkiä jo olemassa oleva ydinsanasto helpottaa.

Ideoita voi käyttää hyvin väljästi niin uuteen aiheeseen tutustumiseen kuin kertaamiseenkin. Toisinaan taas on järkevää sisällyttää yhtä aikaa sekä tuttua että tuntematonta ainesta tehtäviin, kunhan varoittaa etukäteen tuikanneensa muutaman uuden tiedonjyvän kertaustehtävän joukkoon.

Omassa lukiossani on oppijoiden toiveiden mukaan lähes kokonaan käytössä konkreettiset oppikirjat ja vihkot. Konkreettinen kirjahan on valtavan varmakäyttöinen, viipyilemättä sormenhipaisulla sivuja vaihtaen ilman nettiyhteyttä toimiva sovellus. Käsin kirjoittamisellakin on paikkansa, vaikka se kuinka tuntuisi vintagelta. Silti yhtä lailla opetusideoissa voi käyttää sähköisiä oppikirjoja,

enkä itse kaipaa takaisin piirtoheittimien aikaan – vaikka nykyään tiedänkin, että tumma violetti väri näkyisi parhaiten. Pelillisuus, interaktiivisuus, visuaalisuus, tekoäly ja nopsat ja näpsät sovellukset ovat tarpeellinen lisä oppimisen ohjaamiseen. Teknologia on toveri ja tukikeppi liidulle ja leualle. Kirjan 101 opetusidean lisäksi viimeisessä luvussa onkin toimivia ja opettajan työtä helpottavia digivinkkejä. Kirjan lopussa on liitteitä, joita voi hyödyntää tehtävissä sellaisinaan tai muokata omaan käyttöön sopiviksi.

PS. Kullakin on omat näppärimmät opetusmenetelmänsä. Jos tämän teoksen menetelmistä pitäisi valita yksi, se on sivulla 83. Kysy, vaihda paikkaa, vastaa -menetelmä ei ole koskaan pettänyt. Lämmin suositus – kokeile!

Kiitos kaikille kollegoille kautta aikain ja erityisesti Kittilän lukion opettajakavereille, joiden keskuudessa saa kukin olla oma itsensä, kokeilla, kompastella ja kehittyä. Opettajat eivät koskaan ole saaria vaan muodostavat yhdessä oppijoiden kanssa kokonaisias kasvun ja kehityksen mantereita. Kiitokset myös Kittilän lukion opiskelijoille – jokainen vuosikerta on jättänyt jälkiä sydämeeni ja tulee vielä hyvän tovin jättämään. Suuret tähtisilmäiset kiitokset ja halaukset rakkaille tyttärilleni tämän teoksen piirroksista sekä miehelleni hänen tuestaan ja myös kirjan ensimmäisenä esittelystä Pallopiiristä pelistä pois -ideasta. Jatketaan rakkaudesta lajiin!

”Kokkeilhan ohjata oppimhan sen minkä kerkeämä.”

1

Toimeliasta

Tehtäviä, jotka kuljettavat muistipalatsista battle-kamppailuihin

Toisinaan hyvin yksinkertaisetkin pelilliset tai toiminnalliset elementit lisäävät kiinnostavuutta tekemiseen. Leikki ja liike välipalana parantavat keskittymiskykyä, ja toisinaan tutuista välituntiviihdykkeistä löytyy sapluunoita, jotka didaktisesti muokattuina toimivat hyvin opetuksessa. Kun tarttuu toimeen, karttuu tieto huomaamatta ja tekemisen imussa motivointi sujuu kuin itsestään.

Pallopiiristä pelistä pois

Ennakkovalmistelut

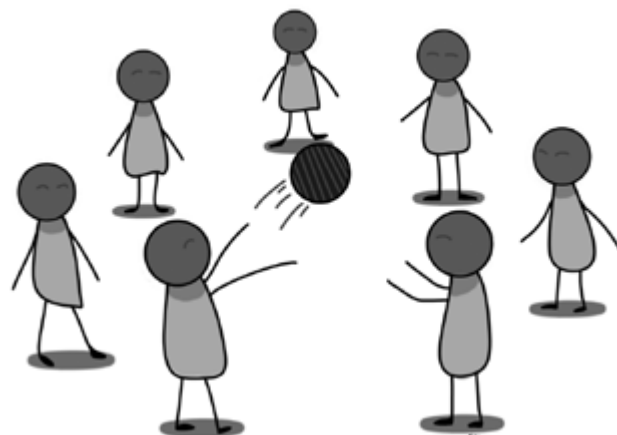
Kootaan kysymys-vastauspareja opiskeltavasta asiasta joko erillisille lapuille tai yhdelle paperille tiivistettynä. Opettaja voi miettiä kysymykset itse, tai kysymys-vastausparien laatimisen voi iän mukaan antaa oppijoille tehtäväksi. Järjestetään tilaan soitin ja aiheeseen sopivaa musiikkia.

Ohje

Ryhmä asettuu piiriin. Laitetaan piirissä liikkeelle pallo heittelemällä ja soitetaan musiikkia. Kun opettaja pysäyttää musiikin, pallon heittely lakkaa, ja se, jolla on pallo, saa vastata opettajan esittämään kysymykseen. Jos haluaa antaa oppijoille erilaisia rooleja, osa heistä voi toimia kysyjinä, joilla on etukäteen annetut kysymys-vastauslistat. Jos oppija osaa vastata kysymykseen, hän saa jatkaa piirissä. Väärin vastannut tipahtaa kuuntelijaksi, ja viimeiseksi piiriin jäänyt on voittonsa ansainnut. Kysymysten vaikeusastetta säätelämällä voidaan vaikuttaa siihen, miten pitkään leikki jatkuu.

Sovellusvinkki

Kuuntelijoille voi antaa mahdollisuuden päästä takaisin peliin, jos he osaavat jotain, mitä piirissä olijat eivät tiedä. Silloin tehtävää voi jatkaa pidempäänkin.

NAPS-peli eli nopeasti asiat pätevästi selitettynä

Ennakkovalmistelut

Tee kutakin paria kohti 13 pyöreää korttia sanoista ja niiden selityksistä. Kortin toisella puolella on selitys tai käänös ja toisella puolella käsite tai sana.

Ohje

Oppijat jakautuvat pareittain tai pienryhmiin. Parit järjestävät kortit välilleen tasaisesti. Pelaajat laskevat yhdessä ”1–2–3–nyt”, ja sen jälkeen kumpikin yrittää napata itselleen kortin, jonka käsitteen uskoo osaavansa selittää. Joka kierroksella kumpikin yhtä aikaa napaa yhden kortin. Jos pelaaja osaa selittää sanan oikein, kortin saa itselleen pisteeksi. Kortti palautuu peliin, mikäli vastaa väärin. Oikea vastaus luetaan ääneen joka kerralla, ja seuraavalla kierroksella tehtävä on yhä enemmän nopeuskilpailu. Voittaja on se, joka saa kerättyä itselleen eniten oikein vastattuja kortteja.

Ensimmäisen luokan oppilaat voivat pelata peliä esimerkiksi siten, että jokaisessa peliryhmässä on jo kaikki kirjaimet tunnistava oppilas tuomarina ja kirjaimia vasta opettelevat yrittävät napata nopeasti yksi kerrallaan kirjaimen, jonka osaavat nimetä. Äidinkielessä tehtävänä voi olla nimetä sanaluokat. Matematiikassa tehtävä sopii kertolaskuihin tai päässä laskettaviin laskutoimituksiin.

Sovellusvinkki

Tehtävään voi tehdä säännön, että menettää jo saamistaan korteista yhden tai kaikki keräämänsä kortit, mikäli vastaa väärin. Peliä voi varioida myös niin, että mikäli ehtii napata vastakkaisen pelaajan puolelta kortin, siitä saakin tuplapisteet.

Kortteja voidaan myös tehdä niin runsaasti (esim. 30 korttia), että kisaajat voivat yhtä aikaa kahmia mahdollisimman nopeasti kaikki osaamansa käsitteet itselleen. Tehtävää kuitenkin hankaloitetaan niin että oikeakätinen käyttää vasenta kättä ja päinvastoin.

